

„Żeby chciało się chcieć”
Opracowanie Modelowego Programu Rozwoju Umiejętności Życiowych dla młodych osób
wchodzących w dorosłe życie, zagrożonych wykluczeniem społecznym.

STRESZCZENIE RAPORTU Z BADAŃ¹

Rozpoznanie potrzeb w zakresie umiejętności życiowych młodych ludzi z grupy Kompleksowa diagnoza potrzeb w zakresie umiejętności życiowych młodych ludzi w subiektywnej ocenie ich samych, ich rodziców i profesjonalistów.

Projekt mający na celu opracowanie modelowego programu rozwoju umiejętności życiowych dla młodych osób zagrożonych wykluczeniem społecznym realizowany jest w ramach programu "Rozwój społeczeństwa obywatelskiego". Oznacza to więc, że istnieje zależność pomiędzy jednostką wzrastającą w środowisku dysfunkcyjnym, zagrożoną marginalizacją (wykluczeniem) a społeczeństwem obywatelskim i jego rozwojem. Rozumiemy, że rozwój społeczeństwa obywatelskiego jest możliwy dzięki aktywnemu uczestnictwu w nim jednostek wyposażonych zarówno w podstawowe, jak i specyficzne umiejętności życiowe.

Badania przygotowywane w ramach projektu w swej teoretycznej podstawie oscylują wokół tych dwóch pojęć: *wykluczenie społeczne* oraz *sociedadeństwo obywatelskie*.

Zatem łącząc problematykę marginalizacji i społeczeństwa obywatelskiego można przyjąć, że:

- rozszerzanie obywatelskości to włączanie do wspólnoty obywateli, a więc członków społeczeństwa mających i korzystających z pełni praw cywilnych, politycznych i społecznych
- pomoc społeczna - a w jej ramach wszelkie programy pomocowe i profilaktyczne - jest kluczową funkcją państwa i społeczeństwa jako instrument wzmocnienia i rozszerzania obywatelskości w jej aspekcie społecznym
- wzmocnienie i rozszerzanie obywatelskości będzie z kolei równoznaczne z minimalizowaniem czy ograniczaniem zakresu wykluczenia społecznego

MŁODZI LUDZIE W WIEKU 18-24 LAT

2

Wartości cenione przez badanych

Jednym z wyjściowych punktów analizy subiektywnej oceny posiadanych kompetencji życiowych był wymiar wartości, jakie są uznawane za ważne dla młodych ludzi. Zostały one zoperacjonalizowane w formie pytania o najważniejsze cele życiowe. (*Co jest dla Ciebie ważne w życiu?*)

Zgodnie z wynikami wartości brzegowych dla badanej przez nas grupy najważniejszą wartością jest posiadanie szczęśliwej rodziny i grona wiernych przyjaciół (88% badanych uznało za bardzo ważne – średnia 1,13), następnie osiągnąć wyznaczone sobie cele (85% badanych uznaje za bardzo ważne – średnia – 1,14) oraz być zdrowych i sprawnym (84% wskazań jako bardzo ważne – średnia 1,15)

Najmniej cenioną wartością a tym samym celem, który jest uznawany za najmniej ważny dla respondentów (60% wskazań) to posiadanie władzy oraz możliwość kierowania innymi. Warto zaznaczyć, że w stosunku od innych wymiennych jest on szczególnie nisko ceniony.

Warto również podkreślić stosunkowo niską pozycję wartości allocentrycznych. Wprawdzie 40% respondentów uznało ją za bardzo ważną to w stosunku do innych wskazań wartość pomagania innym zajmuje w hierarchii przedostatnie miejsce. Jednak należy zwrócić uwagę na fakt, że w sytuacji odwoływania się do obliczonej średniej, gdzie 1 oznacza że jakąś wartość jest ceniona najwyżej a 3 najniżej, to większość respondentów uznało przedstawione im wartości generalnie za bardzo ważne lub średnio ważne – poza wspomnianą już możliwością posiadania władzy i kierowania innymi.

Osobną kategorią uczyniliśmy wymiar wartości związanych z pracą. Z punktu widzenia celów naszych badań zarówno odpowiedź na pytanie – dlaczego praca jest ważna jak i wymiar oceny własnych umiejętności związanych z jej pozyskaniem i utrzymaniem uznajemy za niezwykle ważny.

¹ Szczegółowe informacje dotyczące założeń teoretycznych badań, ich celów, doboru próby oraz zastosowanych metod, narzędzi badawczych znajdują się w Raporcie z badań „Rozpoznanie potrzeb w zakresie umiejętności życiowych młodych ludzi z grupy. Kompleksowa diagnoza potrzeb w zakresie umiejętności życiowych młodych ludzi w subiektywnej ocenie ich samych, ich rodziców i profesjonalistów” dostępnym w Fundacji CENTRUM EDUKACJI LIDERSKIEJ (C.E.L.) W raporcie tym znajdują się również wyniki badań (wartości brzegowe) oraz ich szersze omówienie.

PROJEKT ZREALIZOWANY

w ramach programu Phare „ROZWÓJ SPOŁECZEŃSTWA OBYWATELSKIEGO”
we współpracy z Biurem Polityki Społecznej Urzędu M.St. Warszawa

Przede wszystkim praca jest ważna dla młodych ludzi ze względu na możliwość wykorzystania swoich umiejętności (średnia 1,17) oraz możliwość realizacji zainteresowań (średnia – 1,24) i poczucie spełnienia (średnia – 1,26) i pieniądze (średnia – 1,26). Najmniej istotne dla respondentów jest uznanie ze strony innych (średnia – 1,60) oraz możliwość awansu i zrobienia kariery (średnia – 1,52). Praca zatem dla młodych ludzi ma przede wszystkim wymiar osobisty, związany z autorozwojem. Najmniej ważny jest kontekst instytucjonalny, czyli kariera i zyskanie uznania innych. Warty zaznaczenia jest fakt stosunkowo niskiej wartości dla towarzyskiego wymiaru pracy. Jest ona ważna dla młodych, bo daje im możliwość rozwoju, ale nie kariery czy zawarcia nowych znajomości.

Postawy (orientacje społeczne badanych)

Rozkłady procentowe wartości brzegowych mogą wskazywać na pewien brak konsekwencji w odpowiedziach respondentów. Inne rozkłady otrzymujemy, gdy pytamy o możliwość kontrolowania otoczenia i wywierania na niego wpływu bezpośrednio przez respondenta a inne, gdy formułuje on opinie ogólniejszej natury. I tak na pytanie „To, co mnie spotyka, zależy przede wszystkim ode mnie” odpowiedziało twierdząco 41% badanych, natomiast 47% było zdania, że nie ma dostatecznego wpływu na to. Aż 73% mówi, że osiągnięcie jego zamierzeń zależy przede wszystkim ode niego, tylko 17%, że od przypadku. Jednocześnie 58% badanych jest zdania że niepowodzenia ludzi są najczęściej wynikiem braku zdolności, nieuctwa, lenistwa albo wszystkich tych rzeczy jednocześnie a jedynie 28% upatruje ich głównie w wydarzeniach od nich niezależnych. W tym kontekście zaskakująca może wydać się opinia, że bez sprzyjających okoliczności, szczęścia, układów nie można osiągnąć w życiu niczego (46%) wobec 41% badanych skłonnych twierdzić, że osiągnięcie w życiu sukcesu jest rezultatem ciężkiej pracy; szczęście zaś i tak zwane układy nie mają tu większego znaczenia.

Większy fatalizm można zauważyć w opiniach młodych ludzi dotyczących możliwości ich wpływu na kształt życia społecznego. Jest on spójny ze stosunkowo niskim cenieniem wartości allocentrycznych.

Brak wiary w możliwość sprawowania kontroli nad wydarzeniami w skali makro, przekonanie o klikowości i braku wpływu na działania polityków na szczeblu państwowym i lokalnym oraz bardzo niskie zainteresowanie sprawami publicznymi dają obraz młodego człowieka lokującego się poza nurtem ważnych spraw społecznych.

Autorytarny konserwatyzm jako jeden ze wskaźników orientacji społecznych dotyczył tego, co jest przez jednostkę akceptowane na mocy wiary w zewnętrzny autorytet. Odpowiedzi na te pytania zawierają się na kontinuum – od nietolerancji wobec nonkonformizmu do otwartości poglądów i braku uprzedzeń. Wśród respondentów dominował pogląd (51% zdecydowanie się z nim zgadzało lub raczej się zgadzało) że najlepiej jest postępować zgodnie ze starymi sprawdzonymi zasadami. 29% badanych było przeciwnego zdania. Warto zaznaczyć że aż 23% nie miało na ten temat zadania. Warto jednak zaznaczyć znów pewną niekonsekwencję – 27% badanych uznało, że odstępstwo od dawnych wzorów postępowania jest złe a 47% nie zgodziła się z takim twierdzeniem

Kolejne pytanie dotyczyło częstotliwości zmian podejmowanych decyzji. Uzyskane wyniki mogą świadczyć o braku elastyczności myślenia i pewnym rytualizmie postępowania. 67% badanych przyznało, że rzadko zmienia raz podjęta decyzje, 24% było innego zdania, reszta – nie miała zdania. Pytania dotyczące tego aspektu należy analizować wspólnie z pytaniami dotyczącymi stosunku wobec zmian. Badani przez nas respondenci w zdecydowanej większości (51%) jest zdania, że zanim spróbuję czegoś nowego, musi zobaczyć, jak to udaje się innym, jedynie 36% na ogół jedni z pierwszych są inicjatorem zmian – 13% -brak danych

Na pytanie: Co sądzisz na temat okazywania ludziom zaufania. Wyniki badań wskazują na dość wysoki poziom nieufności badanych wobec innych ludzi. W tym kontekście spójne wydają się odpowiedzi na pytanie o zaufanie w sytuacji planowania wspólnego przedsięwzięcia. I tak na pytanie :Gdybyś planował założenie własnej firmy, kogo najchętniej wzięłbyś na wspólnika tylko 29% zdecydowałoby się na kogoś kto jest obca osoba, ale posiada kompetencje i środki przydatne do uruchomienia firmy, 53% chciałoby mieć za wspólnika przyjaciela a 11% kogoś z rodziny. (7% - brak danych)

Obraz własnej osoby

Przyjmując że wiara w siebie i własne możliwości jest wskaźnikiem wysokiej samooceny, to w świetle uzyskanych wyników 64% badanych jest pewna lub prawie pewna że uda jej się zrealizować planowane zamierzenia w stosunku do 27% nie będących o tym przekonanych. 62% respondentów jest pewnych, że powiedzie im się w życiu. Wartości procentowe wskazują na wysoką wiarę w siebie, własne możliwości i sprawstwo. Z tą oceną związany jest ściśle kolejny wymiar opisu własnej osoby – to znaczy poczucie własnej wartości a poziom autodeprecjacji. Warty odnotowania jest fakt, że 81% badanych przyznaje się do poczucia winy, w sytuacji gdy popełnia jakieś błędy jednocześnie aż 83 % zwykle się do nich przyznaje a 53% nie wstydzi się przyznać do własnej niewiedzy.

Prawie całkowita polaryzacja poglądów badanych na temat własnej osoby nastąpiła w przypadku pytań dotyczących zakresów autodeprecjacji i lęku. Prawie połowa respondentów przyznaje się do poczucia własnej bezużyteczności i braku kompetencji, bezsilności oraz przygnębienia, smutku i znudzenia. Bezsilność może być rozumiana jako przeświadczenie, że własna aktywność nie jest w stanie zdeterminować skutków które chciałaby wywołać. Może to oznaczać brak poczucia skuteczności własnego działania.

Subiektywnie postrzegany konformizm przekonań to kolejny wymiar obrazu osoby własnej. Badani przez nas respondenci w 63% deklarują osobistą niezależność i odmienność w poglądach od innych ludzi. Jednak stosunek do obowiązujących norm prawnych nie jest zbyt klarowny. Jedynie 27% badanych uważa że można robić wszystko na co zezwala prawo, aż 67% respondentów jest zdania że pewne rzeczy są złe, jeżeli nawet są prawnie dopuszczalne. (pozostałe 12% - brak danych)

Obraz badanych zmienia się jednak gdy odwołamy się do innych odpowiedzi. 68% młodych ludzi jest zdania że „tak naprawdę człowiek nie jest w stanie stosować się do wszystkich przepisów i nie ma w tym nic złego, że czasem jakieś przepisy złamie” ale jednocześnie więcej niż połowa (49%) nie zgadza się z twierdzeniem, że jeżeli coś jest skuteczne, to nie ma znaczenia czy jest dobre czy złe. Silne związki z grupami rówieśniczymi oraz ich wpływ na funkcjonowanie młodych ludzi dają wyraz w deklaracji, że dla kolegów 47% badanych zrobiłaby wszystko ale 41% nie postąpiłaby tak. Bardzo widoczna jest pewność badanych odnośnie otrzymania wsparcia ze strony grupy odniesienia – 73% respondentów uważa, że w trudnej sytuacji mogą liczyć na pomoc swoich kolegów.

Umiejętności podstawowe

Do katalogu umiejętności podstawowych młodych ludzi zaliczyliśmy umiejętności komunikacyjne, wyznaczania sobie celów, koncentracji, konsekwencji w działaniu, wytrwałości, sumiennosci, dokładności, obrony własnych interesów, utrzymywania kontaktów społecznych, gospodarowania pieniędzmi i czasem, permanentnego i szybkiego uczenia się.

Jak wynika z uzyskanych wartości rozkładów brzegowych młodzi ludzie na średnim poziomie oceniają swoje umiejętności komunikacyjne odnoszące się do zdolności zadawania pytań czy nie przerywania rozmówcy. Warty jednak zwrócenia jest fakt, ich stosunkowo dużej uważności w kontaktach z innymi – zwracania uwagi na to co inni mówią (60%) oraz dawania im autentycznej uwagi (66%).

Otrzymywanie od innych pozytywnych informacji zwrotnych w formie np. pochwały dla połowy badanych jest (45%) a dla drugiej nie (45%) źródłem zakłopotania. Jednak 54% respondentów w takiej sytuacji pomniejsza swoje zasługi, ale nie jest w takich sytuacjach podejrzliwa (również 54%). Większość badanych 75% nie ma problemu z udzielaniem pozytywnych informacji zwrotnych. W odniesieniu do negatywnych informacji zwrotnych 50% respondentów unika krytykowania innych. Będąc krytykowanym młodzi ludzie przyjmują to spokojnie (76%), ale nie wycofują się z własnego zdania, tylko w większości udowadniają swoje racje (50%), nie mają problemów ze zwerbalizowaniem i wyrażaniem własnej opinii (63%), szanując prawo innych do posiadania odmiennego zdania (86%).

Jednocześnie na pytanie o cechy które najlepiej charakteryzują respondentów blisko 60% uznało że obrona własnych interesów w pełni ich dotyczy, przy czym również 59% uznało za taką cechę umiejętność współpracy z innymi. Młodzi postrzegają się jako osoby łatwo nawiązujące kontakty i znajomości (71%) Większość z nich nie ma trudności w rozmawianiu z innymi (66%), a aż 83% przyznaje się do posiadania osób, z którymi przyjaźni się od wielu lat.

Uzyskane wyniki dają obraz młodego człowieka jako osoby raczej potrafiącej wyznaczać sobie cele, podejmować decyzje, zarządzać własnymi pieniędzmi i czasem, potrafiącego się uczyć szybko i otwartego na wiedzę. Odwołując się jednak do wartości średnich warto zaznaczyć że widza się lepiej w obszarze podejmowania decyzji i gospodarowania własnymi pieniędzmi, nieco gorzej w odniesieniu do uczenia się.

Umiejętności specyficzne

Za umiejętności specyficzne uznaliśmy te, które są związane z rozpoznawaniem swoich mocnych stron, projektowania planów na przyszłość i wprowadzania zmian, przyjmowania wsparcia ze strony innych, z poszukiwaniem i utrzymaniem pracy, asertywnością, byciem zaradnym oraz pozytywnego myślenia i znajdowania alternatywnych rozwiązań

Badając subiektywną ocenę poziomu posiadanych umiejętności życiowych niezbędnych z punktu widzenia problematyki wykluczenia z rynku pracy za ważne uznaliśmy te, które dotyczą znalezienia pracy a następnie jej utrzymania. Prosiłiśmy respondentów o odpowiedź na pytanie – co potrafia robić bardzo dobrze (1), z czym daliby sobie radę (2) i czego jeszcze muszą się nauczyć (3)

Respondenci najwyżej oceniają swoje umiejętności związane z przyjmowaniem informacji zwrotnych i pochwał od potencjalnych przełożonych. Najgorzej oceniają swoje umiejętności – czyli te, które których jeszcze muszą się nauczyć - związane z poruszaniem się w instytucjach zajmujących się pośrednictwem pracy.

Ja wynika z rozkładów wartości brzegowych 25% respondentów czuje niedostatki w zakresie umiejętności odbycia wstępnej rozmowy z potencjalnych pracodawcą, po 23% - związanych z korzystaniem z pośrednictwa pracy oraz przyjmowania krytyki ze strony przełożonych. Jedna piąta badanych widzi problem z napisaniem własnego życiorysu oraz listu motywacyjnego. Warto zaznaczyć jednak, generalnie, młodzi ludzie wysoko szacują własne kompetencje.

Uzyskane wyniki wskazują na zdecydowanie niski poziom asertywności badanych, którzy mają trudność w odmawianiu. Jednocześnie nie uznają proszenia o cokolwiek jako oznaki słabości (67%), chociaż 59% badanych jest praca w grupie. Przede wszystkim kładli nacisk na szczerść, komunikatywność, szybkość zawierania znajomości, rozumienia i słuchania innych, otwartość oraz uczciwość..

PROJEKT ZREALIZOWANY

3

Dane metryczkowe respondentów

Badaniami objętych było 100 młodych ludzi w wieku 18 –24 lata. Liczniejszą kategorię stanowili mężczyźni (51%) w wieku 18 i 19 lat (59%). Wśród respondentów dominowały osoby stanu wolnego- panny i kawalerowie (92%), nie posiadający dzieci (81%) z wykształceniem podstawowym (46%), średnim (24%) oraz zasadniczym zawodowym (15%). Zdecydowana większość obecnie kontynuuje naukę (81%) w liceach ogólnokształcących (23%), szkołach wyższych (13%) oraz szkołach zawodowych (11%) Jednocześnie 66% młodych ludzi objętych badaniem nie ukończyło żadnego kursu czy szkolenia, natomiast 77% deklaruje znajomość języka obcego.

Większość badanych jest na utrzymaniu rodziców bądź opiekunów (58%). Dla pozostałych podstawowymi źródłami utrzymania jest praca dorywcza (26%), renta(12%), oraz praca stała(11%).

PROFESJONALIŚCI

Zgodnie z założeniami projektu badawczego odwołano się do opinii profesjonalistów na temat młodzieży, z którą pracują – ich postaw, cenionych wartości oraz poziomu posiadanych przez nich umiejętności, zarówno podstawowych, jak i specyficznych. Profesjonaliści pytani byli także o główne problemy, z jakimi boryka się młodzież oraz o własne mocne i słabe strony ułatwiające bądź utrudniające im pracę z młodzieżą.

Wartości cenione przez młodych ludzi

W badaniu wartości zoperacjonalizowane zostały dwójako. Po pierwsze, jako warte osiągnięcia cele życiowe – pytanie zadane respondentom brzmiało: *Co Pana(i) zdaniem jest dla młodych ludzi najważniejsze?*

W opinii profesjonalistów młodym ludziom zależy na trzech przede wszystkim rzeczach: dobrej zabawie, sympatii i akceptacji ze strony otoczenia oraz pieniądzech. Jest to tyleż wyraźny, co charakterystyczny wizerunek młodego człowieka, jaki prezentują osoby bezpośrednio z młodzieżą pracujące. Wizerunek ten wzmacniany jest dodatkowo najmniej cenionymi wartościami: najmniej zależy młodym ludziom na tym, by podejmować działania prospołeczne, doskonalić się i żyć w zgodzie ze sobą samym.

Drugi sposób operacjonalizowania cenionych wartości, to pytanie profesjonalistów o to, jakie wartości mogą młodzi ludzie realizować poprzez pracę. Pytanie kwestionariusza ankiety brzmiało: *Praca jest dla młodych ludzi ważna, ponieważ daje im...*

Uzyskane wyniki doskonale wzmacniają wcześniej zarysowany obraz młodych ludzi – skoro generalnie zależy im w życiu na zabawie, towarzystwie i pieniądzech, praca jest środkiem do osiągania tych celów. Pracę, zdaniem profesjonalistów, młodzi traktują jedynie instrumentalnie, nie jest ona dla nich wartością samą w sobie, pozwalającą na wzbogacanie własnej osobowości i samorealizację.

Postawy

Zgodnie z założeniami badań zwróciliśmy także uwagę na opinie profesjonalistów dotyczące postaw młodych ludzi w kilku szczególnie istotnych wymiarach – tych samych, o jakie pytani byli sami młodzi: ich samosterowność, stosunek do zmian, ufność, niepewność, bezradność i znudzenie, oraz gotowość do udziału w życiu społecznym i stosunek do norm prawnych (akceptacja vs naruszanie). Poniżej przedstawiamy dane dotyczące poglądów profesjonalistów na wymienione wymiary postaw młodych ludzi.

Poglądy profesjonalistów na kwestię samosterowności młodych ludzi są niezwykle wyraźne: bez wątpienia nie są samosterowni. Odpowiada tak zdecydowana większość respondentów – 81,7% twierdzi, iż młodzi zdecydowanie i raczej nie biorą odpowiedzialności za swoje życie. Jednocześnie 88,3% profesjonalistów zdecydowanie i raczej zgadza się ze stwierdzeniem, że młodzi ludzie zrzucają odpowiedzialność za swoje niepowodzenia na okoliczności zewnętrzne.

Obok braku samosterowności młodzi ludzie nie są także gotowi i otwarci na dokonywanie zmian w swoim życiu – 61,7% profesjonalistów zajmuje takie stanowisko, przy czym oczywiście jest to pogląd spójny i konsekwentny. Młodzi nie są samosterowni i otwarci na zmiany, dodatkowo są niepewni (73,3% profesjonalistów), bezradni (91,7%) i często bywają znudzeni (85%). Zdecydowany i umiarkowany brak ufności jako cechę charakteryzującą młodych ludzi wskazuje 63,3% profesjonalistów.

W opinii zdecydowanej większości profesjonalistów (82,3%) młodzi nie wykazują chęci do udziału w życiu społecznym, co więcej, zdecydowanie są gotowi do naruszania norm prawnych dla realizacji własnych interesów. Biorąc pod uwagę procentowy rozkład odpowiedzi na pytania kwestionariusz ankiety, można z dużym prawdopodobieństwem założyć skrytalizowany i wyraźny wizerunek młodych ludzi, z którymi profesjonalisci biorący udział w badaniu bezpośrednio pracują. Są to osoby, którym zależy na zabawie, pieniądzech i towarzystwie. Cechuje je brak samosterowności, brak gotowości do dokonywania zmian w swoim życiu, brak ufności, niepewność, bezradność, znudzenie, niechęć do udziału w życiu społecznym i gotowość do naruszania norm prawnych. Któż chciałby z takimi ludźmi pracować? Jak ciężka jest to praca! I jak usprawiedliwiony brak wyników i satysfakcji. Spróbujmy jednak

przeformułować te stwierdzenia: jakie możliwości i wyzwania stoją przed profesjonalistami, o ile sami wykażą się gotowością do zmiany stereotypowego myślenia i odpowiednimi kompetencjami.

I w końcu główny rys portretu młodych ludzi szkicowanego przez profesjonalistów – umiejętności. Procedura badawcza była analogiczna, jak w dotychczas opisywanych obszarach, tzn. profesjonalisci pytani byli o opinie na temat umiejętności – zarówno podstawowych, jak i specyficznych – posiadanych przez młodych ludzi (pytaliśmy oczywiście o te typy umiejętności, o jakie pytani byli także młodzi respondenci).

Umiejętności podstawowe

Pierwsza seria umiejętności oceniana była przez profesjonalistów na skali 1 – 5, gdzie "1" oznacza: nie posiadają takiej umiejętności, a "5" - umiejętność tę mają opanowaną w stopniu najwyższym.

W opinii profesjonalistów młodzi ludzie najlepiej opanowali dwa typy umiejętności. Z jednej strony te, które pozwalają na wchodzenie w relacje z innymi (nawiązywanie i utrzymywanie kontaktów, współpraca), z drugiej zaś strony te, które sprzyjają zachowaniu własnej niezależności (obrona własnych interesów i własnego stanowiska oraz pozytywne myślenie). Ten pierwszy typ umiejętności zdaje się wzmacniać opisany wcześniej wizerunek młodego człowieka prezentowany przez profesjonalistów – młodzi nie tylko cenią towarzystwo i zabawę, ale także potrafią te wartości realizować. Natomiast umiejętność obrony własnych interesów i własnego stanowiska profesjonalisci mają zapewne okazję obserwować w trakcie swej pracy z młodzieżą, kiedy to sprzeciw wobec autorytetów i niechęć do podporządkowania się wymaganiom może sprawić im trudności w pracy.

Druga seria umiejętności mierzona była w nieco inny sposób, bowiem związane są one w pewnym stopniu z cechami osobowości czy głębszymi dyspozycjami psychicznymi. Pytanie kierowane do profesjonalistów brzmiało: *Jacy są młodzi ludzie?*

W zasadzie trudno tu mówić o umiejętnościach opanowanych najlepiej, należałoby mówić o ich braku lub minimalnym poziomie. Na 4-stopniowej skali, gdzie "1" oznaczałoby wysoki poziom opanowania umiejętności, zaś "4" jej brak, wszystkie średnie przyjmują wartości powyżej 3 np. permanentne uczenie się (3,13), dokładność, (3,16), sumienność, (3,25) czy wytrwałość (3,25)

Umiejętności specyficzne

Wśród specyficznych umiejętności życiowych główne miejsce zajmują te związane z poszukiwaniem i utrzymaniem pracy – profesjonalisci pytani byli zatem o zakres, w jakim młodzi ludzie są w stanie takimi umiejętnościami się posługiwać

Ze względu na wartości średnich uszeregowanie umiejętności niezbędnych do znalezienia i utrzymania pracy wygląda następująco:

1. prośenie znajomych o pomoc w znalezieniu pracy	1,85
2. przyjmowanie pochwały ze strony przełożonych	2,00
3. korzystanie z ogłoszeń prasowych	2,32
4. przyjmowanie porady ze strony przełożonych	2,48
5. korzystanie z pośrednictwa pracy	2,53
6. prośenie o pomoc przełożonych	2,61
7. napisanie życiorys	2,67
8. napisanie list motywacyjny	2,69
9. przedstawianie swoje mocne strony	2,75
10. odbycie wstępną rozmowę z potencjalnym pracodawcą	2,80
11. realistycznie ocena własnych kompetencji	2,81
12. przyjmowanie krytykę ze strony przełożonych	2,87

Biorąc pod uwagę 3-stopniową skalę, na jakiej profesjonalisci oceniali powyższe umiejętności młodych ludzi bez wątplenia należy stwierdzić, iż jedynie trzy pierwsze osiągają poziom średni. Znowu więc trzeba pamiętać o relatywności prezentowanych wyników: najlepiej młodzi ludzie potrafią prosić znajomych o pomoc, przyjmować pochwały i korzystać z ogłoszeń prasowych, ale owo "najlepiej" oznacza jedynie "średnio". Pozostałych umiejętności (wartości średnich mniejsze niż 2,5) młodzi ludzie po prostu nie posiadają lub posiadają je w stopniu minimalnym.

Kolejna seria umiejętności specyficznych związana jest z relacjami społecznymi, docieraniem do rozmaitych źródeł informacji oraz rozwiązywaniem problemów (twórczym myśleniem).

Umiejętności uszeregowane wedle wartości średnich – od najlepiej do najsłabiej opanowanych:

1. korzystanie z różnych źródeł informacji	2,20
2. dostosowywanie się do norm społecznych	2,15
3. twórcze myślenie – rozwiązywanie problemów	2,14
4. zachowania się asertywne	2,12
5. radzenie sobie w sytuacjach wywołujących stres lub frustrację	1,90
6. nie uleganie presji rówieśników	1,90

PROJEKT ZREALIZOWANY

5

DZIĘKI POMOCY UNII EUROPEJSKIEJ

w ramach programu Phare „ROZWÓJ SPOŁECZEŃSTWA OBYWATELSKIEGO”
we współpracy z Biurem Polityki Społecznej Urzędu M.St. Warszawa

Zgodnie z poczynioną wcześniej uwagą, na skali 5-stopniowej wartości średnich w granicach 1 – 2,0 oznaczają brak lub minimalny poziom danej umiejętności, 2,1 – 3,5 – średni poziom posiadanej umiejętności, 3,6 – 4,0 – poziom znaczny, zaś 4,1 – 5 posługiwanie się daną umiejętnością w stopniu znakomitym. Wypada zatem ponownie stwierdzić, że wymienione tu umiejętności młodzi ludzie mają opanowane co najwyżej w stopniu średnim, zupełnie zaś nie potrafią radzić sobie ze stresem i frustracją oraz nie ulegać presji rówieśników.

I jeszcze dwa ostatnie typy umiejętności specyficznych – przedsiębiorczość i pomysłowość. Opinie profesjonalistów są stosunkowo jednoznaczne, jeśli chodzi o przedsiębiorczość młodych ludzi – 83,3% respondentów twierdzi, że nie posiadają takiej umiejętności. Inaczej przedstawia się ocena pomysłowości młodzieży – tu stanowiska są wyraźnie spolaryzowane.

Obok oceny poziomu umiejętności posiadanych przez młodych ludzi profesjonalisci wskazywali także te rodzaje umiejętności, jakie – ich zdaniem – powinni posiadać młodzi ludzie chcący wydobyć się z dysfunkcyjnego środowiska. Pytanie miało charakter otwarty, respondenci proszeni byli o wskazanie maksymalnie trzech takich umiejętności. To, co uderza najmocniej w odpowiedziach, to fakt, iż najwięcej wskazań spośród dokonanych przez profesjonalistów (22,4%) nie miało związku z umiejętnościami. Mówiono więc o tym, że młodzi ludzie powinni mieć chęć do nauki, pracy, poznawania, zmiany na lepsze, chęć i wiarę w sens rozwijania się, powinni mieć poczucie bezpieczeństwa, świadomość siebie, spójny system wartości czy w końcu po prostu pomagać innym. Przy jasno sformułowanym pytaniu mylenie umiejętności z obszarami wiedzy, postawami czy motywacją przez osoby profesjonalnie przygotowane do podejmowania psychologicznych i pedagogicznych oddziaływań wobec młodzieży, nie napawa optymizmem.

Spośród umiejętności wskazywanych przez respondentów największy udział mają dwa typy: umiejętności związane z wytrwałością w dążeniu do realizacji celów (13,2%), oraz umiejętności związane z dokonywaniem samooceny (13,8%). Te pierwsze określane są przede wszystkim jako konsekwencja w działaniu, umiejętność systematycznej pracy, zdyscyplinowanie, pracowitość, cierpliwość. Drugi typ umiejętności respondenci definiują głównie jako szacowanie własnej wartości, samokrytycyzm, przedstawianie swoich mocnych stron, realna ocena własnej sytuacji.

Dane metryczkowe

W tym miejscu zwracamy uwagę jedynie na najbardziej charakterystyczne cechy. Jeśli chodzi o wiek, to największą grupę respondentów (38,3%) stanowią osoby młode, mające nie więcej niż 30 lat. Badane osoby to w przytłaczającej większości kobiety (90%). Ponad połowa respondentów pozostaje w związku małżeńskim (58,3%), choć relatywnie duży udział (21,7%) stanowią osoby stanu wolnego. Cechą charakterystyczną badanych jest "mała dzietność" – nieco ponad ¼ respondentów ma co najwyżej jedno dziecko, przy czym w ogóle nie posiada dzieci 40% osób. Dominujący typ wykształcenia to wykształcenie wyższe pedagogiczne (36,7%). Jeśli chodzi o miejsce pracy i zajmowane stanowisko to najliczniej reprezentowani są pracownicy ochotniczych hufców pracy (41,7%) i – co za tym idzie – osoby zatrudnione na stanowisku wychowawcy i starszego wychowawcy (40%). Dane ukazują dość niepokojący obraz aktywności szkoleniowej respondentów – połowa badanych uczestniczył w ciągu dwóch ostatnich lat co najwyżej w jednym szkoleniu, a co więcej ponad 1/5 badanych nie brała udziału w żadnym kursie. Znajomość języków obcych deklaruje ponad ¾ osób.

RODZICE

Opinie rodziców dotyczące własnych dorastających dzieci to trzecia perspektywa w spojrzeniu na młodych ludzi pochodzących ze środowisk dysfunkcyjnych. Zakres poruszanych zagadnień był dokładnie taki sam, jak w przypadku profesjonalistów, natomiast precyzyjnie zdefiniowano opisywaną grupę. Podobnie jak profesjonalisci, rodzice pytani byli o postawy, cenione wartości, poziom posiadanych umiejętności, zarówno podstawowych, jak i specyficznych oraz główne problemy – zawsze jednak w odniesieniu do własnych dzieci. Proszeni byli także o wskazanie własnych mocnych i słabych stron ułatwiających bądź utrudniających im "bycie dobrym rodzicem". W takiej też kolejności – podobnie jak miało to miejsce w przypadku profesjonalistów – przedstawione zostaną uzyskane wyniki.

Wartości cenione przez młodych ludzi

Na pytanie: *Co Pana(i) zdaniem jest dla Pana(i) dziecka najważniejsze* udzielano następujących odpowiedzi:

Wykorzystując średnie można uszeregować wartości – cele życiowe, jakie zdaniem rodziców ich dzieci cenią najbardziej i jakie chcieliby realizować w swym życiu (im mniejsza średnia, tym większa waga przyznawana danej wartości) być zdrowym i sprawnym (1,37), odnieść sukces finansowy (1,38), mieć odwagę bronić swoich przekonań (1,38). Najmniej cenione są, zdaniem rodziców, takie wartości jak ciągły rozwój (2,36) władza (2,31) oraz specjalistyczna biegłość. (2,30)

Jak już wspomniano, drugie pytanie o wartości dotyczyło tych, jakie młodzi ludzie wiążą z pracą (*Praca jest dla Pana (i) dziecka ważna, ponieważ daje mu...*) Okazuje się, że w opinii rodziców ich dzieci cenią pracę przede wszystkim dlatego, że pozwala im: zarabiać pieniądze(1,23), realizować zainteresowania(1,30), zdobyć poczucie bezpieczeństwa (1,43). Praca gwarantująca utrzymanie, możliwość samorealizacji oraz poczucie bezpieczeństwa – to w pewnym sensie praca, która może być zarówno wartością instrumentalną, jak i autoteliczną. Można by nawet pokusić się o stwierdzenie, że instrumentalny charakter pracy jest przez rodziców akcentowany słabiej, skoro relatywnie w najmniejszym stopniu służyć ma zawieraniu znajomości i karierze.(2,03)

Postawy

Rodzice, podobnie jak profesjonaliści, wyrażali swoje opinie dotyczące szeregu istotnych wymiarów postaw swojego dziecka: samosterowności, stosunku do zmian, ufności, niepewności, bezradności i znudzenia, gotowości do udziału w życiu społecznym oraz stosunku do norm prawnych (akceptacja vs naruszanie).

Rozkład odpowiedzi na oba pytania dotyczące samosterowności jest dokładnym lustrzanym odbiciem. Dokładnie taka sama liczba respondentów twierdzi, że ich dzieci biorą odpowiedzialność za swoje życie oraz nie zrzucają odpowiedzialności za niepowodzenia na różnego typu okoliczności zewnętrzne (56,7%). Z drugiej strony dokładnie taka sama liczba respondentów zajmuje przeciwne stanowisko w obu pytaniach (40%). Czy zatem zdaniem rodziców ich dzieci są czy nie są samosterowne? Nie da się jednoznacznie odpowiedzieć na to pytanie, bowiem przewaga jednego stanowiska jest relatywnie niewielka. Z dużą ostrożnością można stwierdzić jedynie, iż wedle opinii rodziców ich dzieci raczej są samosterowne niż nie są. Jeśli chodzi o ocenę rodziców gotowości ich dzieci do dokonywania zmian w swoim życiu, to jest ona znacznie bardziej jednoznaczna niż ocena samosterowności. Zdecydowana większość respondentów (73,3%) dostrzega taką gotowość i otwartość.

Niepewność, bezradność, znudzenie – nie tak jednoznacznie, jak w przypadku gotowości na zmiany, lecz jednak większość rodziców nie przypisuje swoim dzieciom tego typu postaw. Najwięcej osób nie zgadza się z tym, że ich dzieci są bezradne (66,7%), relatywnie najmniejszy opór budzi znudzenie (53,3%).

Kolejny wymiar postaw – ufność. Dostrzega ją w swoich dzieciach zdecydowana większość rodziców (70%).

I wreszcie ostatni wymiar postaw – funkcjonowanie w społeczeństwie. Połowa rodziców nie dostrzega gotowości własnych dzieci do udziału w życiu społecznym, 40% respondentów ją widzi, pozostałym trudno powiedzieć. Znacznie wyraźniejsze stanowisko zajmują rodzice, gdy chodzi o stosunek ich dzieci do norm prawnych. Większość jest zdania, że akceptują one owe normy (66,7%) i równocześnie niemal tyle samo osób twierdzi, że ich dzieci nie są skłonne ich naruszać dla realizacji własnych interesów (63,3%).

Rodzice biorący udział w badaniu prezentują dość spójny obraz własnych dzieci. Zależy im przede wszystkim na zdrowiu i sprawności (bardzo mocno współcześnie akceptowana wartość), pieniądzu, dochowaniu wierności własnym zasadom i przekonaniom oraz akceptacji ze strony innych. Pieniądzu gwarantuje praca – z tego głównie względu jest ceniona, ale nie tylko, bowiem praca daje także możliwość realizacji własnych zainteresowań i zdobycia poczucia bezpieczeństwa. Są otwarci na zmiany, raczej samosterowni, ufni, nie są bezradni, niepewni i raczej nie są znudzeni. Co prawda nie przejawiają specjalnej gotowości do udziału w życiu społecznym, lecz bez wątpliwości akceptują normy prawne i nie są skłonni do ich naruszania.

Umiejętności podstawowe

Umiejętności to główny rys wizerunku młodych ludzi pochodzących ze środowisk dysfunkcyjnych, zagrożonych wykluczeniem społecznym. Rodzice, podobnie jak profesjonaliści i sami młodzi, także oceniali poziom umiejętności życiowych swoich dzieci, podstawowych i specyficznych.

Analogicznie do stosowanej już wielokrotnie procedury – wartości średnich pozwalają uszeregować rodzaje umiejętności, jakimi w opiniach rodziców dysponują ich dzieci od najlepiej do najslabiej opanowanych:

1. obrona własnego stanowiska	3,80
2. logiczne myślenie	3,77
3. współpraca	3,76
4. rozwiązywanie konfliktów	3,76
5. nawiązywanie kontaktów	3,53
6. pozytywne myślenie	3,45
7. obrona własnych interesów	3,33
8. utrzymywanie kontaktów	3,20

PROJEKT ZREALIZOWANY

7

9. koncentracja	3,10
10. wytyczanie celów	3,10
11. dbanie o własne zdrowie	3,00
12. rozpoznawanie mocnych i słabych stron	3,00
13. podejmowanie decyzji	2,97
14. gospodarowanie pieniędzmi	2,90
15. szybkie uczenie się	2,87
16. gospodarowanie czasem	2,77

Zdaniem rodziców ich dzieci potrafią najlepiej bronić własne stanowisko – opinia ta jest niezwykle spójna z opiniami na temat najbardziej cenionych wartości, gdzie odwaga obrony swoich przekonań jest przez rodziców identyfikowana jako jedna z trzech najistotniejszych. Mówiąc wprost, rodzice stwierdzają, że ich dzieci nie tylko to cenią, ale również potrafią. Potrafią również najlepiej logicznie myśleć, współpracować z innymi i rozwiązywać konflikty. Warto podkreślenia są dwie ostatnie umiejętności, ponieważ dają duże szanse na nawiązywanie satysfakcjonujących relacji z innymi. Co dzieci respondentów potrafią najsłabiej? Gospodarowanie czasem, szybkie uczenie się oraz gospodarowanie pieniędzmi – czyli przede wszystkim rodzice podkreślają brak umiejętności zarządzania własnymi zasobami.

I jeszcze jedna uwaga, poczyniona już przy okazji omawiania opinii profesjonalistów: znaczenie określeń "najlepiej" i "najsłabiej". Przypomnijmy, że używaną tu skalą była skala 5-stopniowa, zatem wartości średnich w granicach 1 – 2,0 oznaczają brak lub minimalny poziom danej umiejętności, 2,1 – 3,5 – średni poziom posiadanej umiejętności, 3,6 – 4,0 – poziom znaczny, zaś 4,1 – 5 posługiwanie się daną umiejętnością w stopniu znakomitym. Oznacza to, iż zdaniem rodziców nie ma takiej umiejętności spośród wyżej wymienionych, której ich dzieci by nie posiadały, wszystkimi dysponują nimi co najmniej w stopniu średnim, pięcioma pierwszymi zaś w stopniu znacznym.

Druga seria umiejętności podstawowych, które – jak zaznaczyliśmy przy okazji omawiania poglądów profesjonalistów – mierzone były w nieco inny sposób, bowiem związane są one w pewnym stopniu z cechami osobowości czy głębszymi dyspozycjami psychicznymi. Pytanie kierowane do rodziców brzmiało: *Jakie jest Pana(i) dziecko?* Uzyskane odpowiedzi wskazują nie tylko na fakt posiadania danej cechy / umiejętności, ale także – pośrednio – na jej natężenie. Uznaliśmy zatem, że zastosowaną skalę uznajemy za skalę porządkową, co uzasadnia posługiwanie się miarami średnimi.

Biorąc pod uwagę wartości średnich uszeregowanie wymienionych cech ./ umiejętności wygląda następująco:

1. sumienność	2,21
2. wytrwałość	2,34
3. dokładność	2,43

Na 4-stopniowej skali, gdzie "1" oznaczałoby wysoki poziom opanowania umiejętności, zaś "4" jej brak, wszystkie średnie przyjmują wartości w przedziale 2,0 – 2,5. Oznacza to, że sumienność, wytrwałość i dokładność swoich dzieci rodzice oceniają w stopniu średnim.

Umiejętności specyficzne

Umiejętności zwiększające prawdopodobieństwo powodzenia na rynku pracy uszeregowane wedle wartości średnich:

1. przyjmować pochwały ze strony przełożonych	1,63	
2. napisać życiorys	1,79	
3. korzystać z ogłoszeń prasowych	1,85	
4. przyjmować porady ze strony przełożonych		1,88
5. prosić znajomych o pomoc w znalezieniu pracy	1,93	
6. napisać list motywacyjny	2,04	
7. realistycznie oceniać własne kompetencje	2,07	
8. odbyć wstępną rozmowę z potencjalnym pracodawcą	2,22	
9. przedstawiać swoje mocne strony	2,28	
10. prosić o pomoc, wyjawiać własne problemy przełożonym	2,35	
11. przyjmować krytykę ze strony przełożonych	2,48	
12. korzystać z pośrednictwa pracy	2,59	

Znalezienie i utrzymanie pracy jest bez wątpienia niełatwym zadaniem, przed jakim stają młodzi ludzie, szczególnie ci, pochodzący ze środowisk dysfunkcyjnych. W opinii rodziców tych osób, to, co potrafią najlepiej, to przyjmowanie pochwał ze strony przełożonych. Trudno ludzić się jednak, by była to umiejętność gwarantująca w jakimkolwiek stopniu powodzenie na rynku pracy. Już jednak napisanie życiorysu i korzystanie z ogłoszeń prasowych – czyli umiejętności zajmujące drugie i trzecie miejsce – stwarzają pewną szansę na takie powodzenie. Zaskakuje natomiast fakt, że umiejętność korzystania z pośrednictwa pracy znajduje się na ostatnim miejscu – pytanie tylko, czy to deficyty młodych ludzi, czy też słabość polskiego systemu pośrednictwa pracy.

Biorąc pod uwagę 3-stopniową skalę, na jakiej rodzice oceniali powyższe umiejętności swoich dzieci warto podkreślić, iż niemal wszystkie opanowane są na poziomie średnim; jedynie dwóch ostatnich typów umiejętności dzieci respondentów nie posiadają lub posiadają je w stopniu minimalnym.

Kolejna seria umiejętności specyficznych związana jest z relacjami społecznymi, docieraniem do rozmaitych źródeł informacji oraz rozwiązywaniem problemów (twórczym myśleniem).

Umiejętności uszeregowane zgodnie z wartościami średnich – od najlepiej do najslabiej opanowanych:

1. korzystanie z różnych źródeł informacji	3,70
2. nie uleganie presji rówieśników	3,63
3. twórcze myślenie – rozwiązywanie problemów	3,47
4. dostosowywanie się do norm społecznych	3,27
5. zachowanie się asertywne	3,25
6. radzenie sobie w sytuacjach wywołujących stres lub frustrację	2,70

Zdaniem rodziców wszystkie z powyższych umiejętności ich dzieci mają opanowane co najmniej w stopniu umiarkowanym, dwie pierwsze zaś – w stopniu znacznym. Najlepiej potrafią docierać i korzystać z różnych źródeł informacji – umiejętność ta jest uznanym wskaźnikiem zaradności życiowej.

I jeszcze dwa ostatnie typy umiejętności specyficznych – przedsiębiorczość i pomysłowość. Ujawniona wcześniej umiejętność docierania i korzystania z różnych źródeł informacji potraktowana jako wskaźnik zaradności znajduje tu swoje poparcie. Ponad połowa respondentów (53,3%) przypisuje swoim dzieciom umiejętność bycia przedsiębiorczym. Jeszcze większa grupa rodziców (83,3%) potwierdza pomysłowość swoich dzieci.

Obok oceny poziomu umiejętności posiadanych przez własne dorastające dzieci rodzice wskazywali także te rodzaje umiejętności, jakie chcieliby, aby ich dziecko posiadało. Pytanie miało charakter otwarty, respondenci proszeni byli o wskazanie maksymalnie trzech takich umiejętności.

Wśród rodziców biorących udział w badaniu również – jak miało to miejsce w przypadku profesjonalistów – dość liczna grupa (20,8%) mylił umiejętności z innymi charakterystykami. Można odnieść wrażenie, że rodzice przywołują w pewnym sensie idealny obraz własnego dziecka – jest to wyraźne w takim na przykład sformułowaniu: *chciałabym, aby moje dziecko było dzieckiem "cudownym"*. Wymieniane są tu także między innymi atrybuty jak optymizm i poczucie humoru lub optymistyczne podejście do życia, poprawienie sprawności fizycznej, żeby żyło zgodnie z własnymi zasadami, chęć do własnego rozwoju, zdolność do przedmiotów ścisłych, a nawet muzykalność. Choć wśród rodziców i wśród profesjonalistów odpowiedzi takich udzielają porównywalne grupy respondentów, to w odniesieniu do rodziców fakt ten nie budzi już takiego niepokoju.

Najczęściej przez rodziców wskazywany typ pożądanych umiejętności to te, które dotyczą relacji z innymi (22,2%), a więc komunikatywność i łatwość nawiązywania kontaktów, asertywność, umiejętność prowadzenia spokojnej rozmowy z osobą o przeciwnych poglądach, uwzględnienie potrzeb i oczekiwań innych osób, szczerowość, otwartość, czy wręcz myślenie bardziej przyjazne rodzinie. Druga kategoria to umiejętności związane z wypełnianiem obowiązków, realizacją zadań, skutecznym działaniem (13,9%): dokładność w tym, co robi, pracowitość, sumienność, odpowiedzialność, punktualność, cierpliwość. Kolejna często wskazywana grupa umiejętności, którą warto bliżej opisać to umiejętności bycia zaradnym i przedsiębiorczym (12,5%): większa samodzielność, śmiałość, przebojowość, pewność siebie, umiejętność poradzenia sobie w każdej sytuacji, umiejętność znalezienia rozwiązania w każdej sytuacji. I jeszcze jedna kategoria umiejętności często przywoływanych to umiejętności nazwane tu "intelektualnymi" (11,1%), chodzi bowiem o umiejętność uczenia się, szybkiego uczenia się, czy też logicznego myślenia

Dane metryczkowe

Poniżej przedstawimy jedynie najbardziej charakterystyczne cechy rodziców biorących udział w badaniu. Są to osoby w średnim wieku – ponad połowa (56,7%) liczy sobie 41 – 50 lat; średnia wieku wynosi 46,4 lata (jest to oczywiście zrozumiałe biorąc pod uwagę celowy dobór próby). Respondenci z grupy rodziców to w znacznej większości kobiety (80%), osoby pozostające w formalnym związku małżeńskim (63,3%). Równą połową badanych posiada dwoje dzieci, zaś dominującym rodzajem wykształcenia jest wykształcenie średnie (30%).

ANALIZA PORÓWNAWCZA

Przypomnijmy, iż zgodnie z założeniami badań odwołanie się do ocen, opinii i poglądów trzech grup respondentów pozwoliło uzyskać trzy komplementarne perspektywy dla opisu i diagnozy problemów młodych ludzi z grup zagrożonych wykluczeniem. Dodatkowym walorem zastosowanego podejścia jest możliwość przeprowadzenia analiz porównawczych pomiędzy tymi trzema perspektywami - sposobem widzenia i opisywania siebie przez młodych ludzi a ich wizerunkiem posiadanym przez rodziców i osoby pracujące z nimi

Cele życiowe młodych ludzi

Waga, jaką młodzi ludzie przywiązują do wymienionych wartości szacowana była w każdej z trzech grup respondentów na 3-stopniowej skali, gdzie "1" oznaczało *bardzo ważne*, zaś "3" – *mało ważne*. (kolejność wg średnich – im niższa, tym wartość istotniejsza)²

	młodzi		profesjoniści		rodzice	
1	szczęśliwa rodzina	1,13	zabawa	1,18	zdrowie	1,37
2	realizacja celów	1,14	akceptacja	1,19	nonkonformizm	1,38
3	zdrowie	1,15	sukces finansowy	1,24	sukces finansowy	1,38
4	harmonia wewnętrzna	1,17	szczęśliwa rodzina	1,38	harmonia wewnętrzna	1,41
5	interesująca praca	1,21	stabilność życiowa	1,68	akceptacja	1,41
6	stabilność życiowa	1,21	zdrowie	1,71	stabilność życiowa	1,46
7	nonkonformizm	1,30	interesująca praca	1,77	zabawa	1,52
8	zabawa	1,33	władza nad innymi	1,89	szczęśliwa rodzina	1,57
9	akceptacja	1,54	docenienie umiejętności	1,89	interesująca praca	1,61
10	pozycja i szacunek	1,57	pozycja i szacunek	1,93	pozycja i szacunek	1,66
11	nauka i rozwój	1,59	realizacja celów	1,96	realizacja celów	1,72
12	docenienie umiejętności	1,62	nonkonformizm	2,04	docenienie umiejętności	1,72
13	sukces finansowy	1,63	harmonia wewnętrzna	2,22	prospołeczność	2,04
14	ekspert	1,65	nauka i rozwój	2,39	ekspert	2,30
15	prospołeczność	1,71	ekspert	2,45	władza nad innymi	2,31
16	władza nad innymi	2,56	prospołeczność	2,83	nauka i rozwój	2,36

Respondenci zaprezentowali trzy bardzo różne wizerunki młodego człowieka, przy czym najmocniej różnią się w swoich opiniach młodzi i profesjonaliści.

Młodzi respondenci stwierdzają, że trzy rzeczy, na jakich im w życiu najbardziej zależy to szczęśliwa rodzina i dobrzy przyjaciele, osiągnięcie celów życiowych, oraz zdrowie i sprawność.

Zdaniem profesjonalistów jest zupełnie inaczej – młodym ludziom zależy przede wszystkim na dobrej zabawie, akceptacji i sympatii ze strony otoczenia oraz na pieniądzu. dwa diametralnie różne obrazy.

Wizerunek własnych dorastających dzieci, jaki prezentują rodzice jest jeszcze inny, zawierający elementy każdego z dwóch poprzednich. Zdaniem rodziców najważniejsze dla ich dzieci jest zdrowie i sprawność, odwaga przedstawiania swoich racji i obrony własnych przekonań oraz pieniądze.

Wartość pracy

Wartość, jaką młodzi ludzie nadają pracy, również szacowana była na 3-stopniowej skali (od "1" – *bardzo ważne*, do "3" – *mało ważne*).

Dla każdej wartości związanej z pracą uzyskano następujące średnie w każdej z trzech grup badanych osób (kolejność wg średnich – im niższa, tym cecha ważniejsza)

	młodzi		profesjoniści		rodzice	
1	wykorzystanie umiejętn.	1,17	płaca	1,02	płaca	1,23
2	realizacja zainteresowań	1,24	znajomości i przyjaźnie	1,84	realizacja zainteresowań	1,30
3	płaca	1,26	poczucie bezpieczeństwa	1,92	poczucie bezpieczeństwa	1,43
4	poczucie spełnienia	1,26	uznanie	1,93	wykorzystanie umiejętności.	1,50
5	poczucie bezpieczeństwa	1,29	awans i kariera	2,14	uznanie	1,53
6	awans i kariera	1,52	wykorzystanie umiejętności.	2,20	poczucie spełnienia	1,53
7	znajomości i przyjaźnie	1,54	realizacja zainteresowań	2,20	znajomości i przyjaźnie	1,70
8	uznanie	1,60	poczucie spełnienia	2,41	awans i kariera	2,03

Jeśli chodzi o wartości, jakie młodzi ludzie wiążą z pracą, to opinie trzech grup respondentów różnią się w podobny, jak w przypadku celów życiowych, sposób. Zdaniem młodych respondentów praca jest dla nich ważna, ponieważ daje im możliwość wykorzystania własnych umiejętności, realizacji zainteresowań, zarabiania pieniędzy, osiągnięcia poczucia spełnienia. I znowu opinie profesjonalistów różnią się wyraźnie – praca jest dla młodych ludzi ważna przede wszystkim dlatego, że daje możliwość zarabiania pieniędzy, zawierania znajomości, daje poczucie

² Wszystkie zamieszczone niżej tabele zawierają wartości średnich (z wyjątkiem jednej, prezentującej dane na temat samostrowności, gdzie odwołał się do rozkładu procentowego). Jak zaznaczaliśmy we wcześniejszych fragmentach raportu, w pewnych przypadkach przyjęliśmy, iż skala 4-stopniowa: 1 – *zdecydowanie tak*, 2 – *raczej tak*, 3 – *raczej nie*, 4 – *zdecydowanie nie*, mierzy nie tylko występowanie danej cechy, ale także w pewien sposób jej natężenie. Z takim zastrzeżeniem posługujemy się miarami średnich, co umożliwia dokonywanie niniejszych porównań.

bezpieczeństwa oraz uznanie ze strony innych. Nic nie jest tak ważne dla młodych jak pieniądze – zdają się mówić profesjonalści, bowiem dystans mierzony wartościami średnich między pierwszym (1,02) a drugim miejscem (1,84) w hierarchii jest ogromny. O ile dla młodych respondentów praca nosi wyraźne znamiona wartości autotelicznej, o tyle w opiniach profesjonalistów ma ona dla młodych jedynie wartość instrumentalną. Poglądy rodziców ponownie sytuują się pomiędzy powyższymi, choć wydają się bliższe poglądom profesjonalistów. Dzieci respondentów cenią w pracy to, że daje im pieniądze, możliwość realizacji zainteresowań oraz poczucie bezpieczeństwa.

Umiejętności znalezienia i utrzymania pracy

Także i tu posługiwano się skalą 3-stopniową:

- 1- *potrafię to (potrafią/potrąfi) bardzo dobrze*
- 2- *jakoś dałbym (dałiby/dałoby) sobie z tym radę*
- 3- *muszę(muszą/musi) się jeszcze tego nauczyć*

Dla każdej umiejętności uzyskano następujące średnie w każdej z trzech grup badanych osób(kolejność wg średnich – im niższa, tym wyższy poziom umiejętności)

	młodzi		profesjoniści		rodzice	
1	porady od szefa	1,60	prośba o pomoc znajomych	1,85	pochwały od szefa	1,63
2	pochwały od szefa	1,62	pochwały od szefa	2,00	życiorys	1,79
3	prośba o pomoc znajomych	1,69	ogłoszenia prasowe	2,32	ogłoszenia prasowe	1,85
4	list motywacyjny	1,70	porady od szefa	2,48	porady od szefa	1,88
5	życiorys	1,81	pośrednictwo pracy	2,53	prośba o pomoc znajomych	1,93
6	ogłoszenia prasowe	1,83	życiorys	2,61	list motywacyjny	2,04
7	prezentacja mocnych stron	1,85	prośba o pomoc szefa	2,61	realistyczna samoocena	2,07
8	realistyczna samoocena	1,88	list motywacyjny	2,69	wstępna rozmowa	2,22
9	wstępna rozmowa	1,97	prezentacja mocnych stron	2,75	prezentacja mocnych stron	2,28
10	krytyka od szefa	2,00	wstępna rozmowa	2,80	prośba o pomoc szefa	2,35
11	prośba o pomoc szefa	2,07	realistyczna samoocena	2,81	krytyka od szefa	2,48
12	pośrednictwo pracy	2,08	krytyka od szefa	2,87	pośrednictwo pracy	2,59
	średnia ważona	1,84	średnia ważona	2,53	średnia ważona	2,09

Interesujące w porównaniu opinii dotyczących poziomu tych umiejętności młodych ludzi, które pozwoliłyby im sprawnie poruszać się na rynku pracy, jest nie tyle zwrócenie uwagi na typ umiejętności, co na szacowany poziom. Biorąc pod uwagę zastosowaną skalę warto zauważyć, że w generalnej ocenie młodych ludzi ich umiejętności poszukiwania i utrzymania pracy są na stabilnym, średnim poziomie. Podobnie twierdzą rodzice – generalna ocena jest już nieco niższa, lecz wciąż jeszcze jest to średni poziom opanowania umiejętności. Zupełnie inaczej wygląda to w opiniach profesjonalistów – generalna ocena pokazuje znikomy poziom opanowania tego typu umiejętności przez młodych ludzi. Jedynie trzy pierwsze – proszenie o pomoc znajomych, przyjmowanie pochwał od przełożonego oraz korzystanie z ogłoszeń prasowych – skłonni są ocenić średnio; wszystkich pozostałych młodzi ludzie muszą się jeszcze nauczyć

Umiejętności podstawowe porównanie: profesjoniści – rodzice

Obie grupy respondentów używały skali 5-stopniowej, gdzie "1" oznacza – *nie posiada(ją) takiej umiejętności*, zaś "5" – *umiejętność ma(ją) opanowaną w stopniu najwyższym*.

Dla każdej umiejętności uzyskano następujące średnie w obu grupach badanych osób (kolejność wg średnich – im wyższa, tym wyższy poziom umiejętności)

	profesjoniści	średnia	rodzice	średnia
1.	nawiązywanie kontaktów z innymi	3,26	obrona własnego zdania	3,80
2.	obrona własnych interesów	3,05	logiczne myślenie	3,77
3.	utrzymywanie wieloletnich przyjaźni	2,75	rozwiązywanie konfliktów bez agresji	3,76
4.	współpraca z innymi ludźmi	2,50	współpraca z innymi ludźmi	3,76
5.	pozytywne myślenie	2,47	korzystanie z różnych źródeł informacji	3,70
6.	obrona własnego zdania	2,47	nie uleganie presji rówieśników	3,63
7.	koncentracja	2,36	nawiązywanie kontaktów z innymi	3,53
8.	dbanie o własne zdrowie	2,35	wórcze myślenie	3,47
9.	logiczne myślenie	2,34	pozytywne myślenie	3,45
10.	rozpoznawanie mocnych i słabych stron	2,25	obrona własnych interesów	3,33
11.	ekonomiczne gospodarowanie czasem	2,24	dostosowywanie się do norm społecznych	3,27
12.	korzystanie z różnych źródeł informacji	2,20	zachowania asertywne	3,25
13.	dostosowywanie się do norm społecznych	2,15	utrzymywanie wieloletnich przyjaźni	3,20
14.	ekonomiczne gospodarowanie pieniędzmi	2,15	formułowanie celów życiowych	3,10

15.	twórcze myślenie	2,14	koncentracja	3,10
16.	zachowania asertywne	2,12	rozpoznawanie mocnych i słabych stron	3,00
17.	podjęcie racjonalnych decyzji	2,07	dbanie o własne zdrowie	3,00
18.	formułowanie celów życiowych	2,02	podjęcie racjonalnych decyzji	2,97
19.	rozwiązywanie konfliktów bez agresji	1,92	ekonomiczne gospodarowanie pieniędzmi	2,90
20.	coping	1,90	szybkie uczenie się	2,87
21.	nie uleganie presji rówieśników	1,90	ekonomiczne gospodarowanie czasem	2,77
22.	szybkie uczenie się	1,86	coping	2,70

Ponownie należy stwierdzić znaczną rozbieżność w opiniach profesjonalistów i rodziców, tym razem na temat podstawowych umiejętności, jakimi dysponują młodzi ludzie. Po pierwsze, ocena generalna: profesjonalistów – 2,29 i rodziców – 3,29. Różnica 1. punktu na 5-stopniowej skali to różnica duża, jak widać profesjonalisci – po raz kolejny – wykazują znacznie większy krytycyzm wobec młodych ludzi niż rodzice wobec swoich dorastających dzieci. Po drugie, typy umiejętności. Cztery pierwsze lokaty zajmują w ocenie profesjonalistów umiejętności nawiązywania kontaktów, obrony własnych interesów, utrzymywania kontaktów oraz współpracy z innymi ludźmi. W ocenie rodziców najlepiej ich dzieci potrafią bronić własne stanowisko, logicznie myśleć, rozwiązywać konflikty bez uciekania się do agresji i także współpracować z innymi ludźmi. Profesjonalisci przedstawiają zatem młodego człowieka, który potrafi przede wszystkim – niezbyt dobrze, oczywiście, co najwyżej w stopniu umiarkowanym – wchodzić w relacje z innymi i troszczyć się o własne korzyści. Stanowisko rodziców jest już inne: ich dzieci potrafią, i to w stopniu znacznym, nie tylko satysfakcjonująco współpracować z innymi (rozwiązywanie konfliktów!), ale także przyjmować przy tym postawę nonkonformistyczną

Jacy są młodzi ludzie - cechy charakterystyczne porównanie: profesjonalisci – rodzice

W pytaniu zadawanym profesjonalistom i rodzicom zastosowano skalę 4-stopniową: 1 – *zdecydowanie tak*, 2 – *raczej tak*, 3 – *raczej nie*, 4 – *zdecydowanie nie*. Przyjmujemy, zatem, iż "1" oznacza największe, zaś "4" najmniejsze natężenie występowania danej cechy. (kolejność wg średnich – im mniejsza, tym większe natężenie występowania danej cechy)

	profesjonalisci	średnia	rodzice	średnia
1.	naruszanie norm prawnych	1,67	pomysłowość	1,71
2.	znudzenie	1,73	gotowość do współpracy	1,72
3.	działanie przypadku, złego losu	1,75	samoświadomość	1,77
4.	zniechęcanie się	1,75	ufność	1,96
5.	niechęć do udziału w życiu publicznym	1,78	zdolność uczenia się	1,97
6.	bezzadność wobec rzeczywistości	1,88	przełamywanie stereotypów	2,04
7.	bierność	2,00	chęć do nauki, rozwoju	2,17
8.	niepewność	2,11	otwartość na zmiany	2,17
9.	pomysłowość	2,40	niechęć do udziału w życiu publicznym	2,21
10.	gotowość do współpracy	2,57	sumienność	2,21
11.	chęć do nauki, rozwoju	2,71	bezwzględna akceptacja norm prawnych	2,25
12.	otwartość na zmiany	2,71	odpowiedzialność za własne życia	2,34
13.	przełamywanie stereotypów	2,73	wytrwałość w dążeniu do celu	2,34
14.	ufność	2,87	przedsiębiorczość	2,41
15.	klarowna wizja przyszłości	3,00	dokładność	2,43
16.	zdolność uczenia się	3,13	klarowna wizja przyszłości	2,59
17.	dokładność	3,16	zniechęcanie się	2,62
18.	samoświadomość	3,17	gotowość do udziału w życiu publicznym	2,63
19.	przedsiębiorczość	3,22	działanie przypadku, złego losu	2,66
20.	odpowiedzialność za własne życia	3,23	znudzenie	2,67
21.	bezwzględna akceptacja norm prawnych	3,23	bezzadność wobec rzeczywistości	2,86
22.	sumienność	3,25	niepewność	2,90
23.	wytrwałość w dążeniu do celu	3,25	bierność	2,93
24.	gotowość do udziału w życiu publicznym	3,28	naruszanie norm prawnych	3,00

Cechy, jakimi charakteryzują się młodzi ludzie to ten wymiar, w którym najsilniej zaznaczają się rozbieżności opinii rodziców i profesjonalistów. Wizerunek prezentowany przez rodziców jest generalnie pozytywny, wizerunek prezentowany przez profesjonalistów – generalnie negatywny. W opiniach profesjonalistów wszystkie, bez wyjątku, negatywne cechy zajmują pierwsze lokaty, wszystkie pozytywne cechy – lokaty ostatnie. Cechą najbardziej charakterystyczną dla młodych ludzi jest – zdaniem profesjonalistów – gotowość do naruszania norm prawnych. W przypadku rodziców jest dokładnie na odwrót: niemal wszystkie – z wyjątkiem gotowości do udziału w życiu społecznym – pozytywne cechy zajmują pierwsze miejsca, negatywne zaś – ostatnie. Gotowość do naruszania norm

prawnych jest cechą zajmującą miejsce ostatnie, to znaczy w najmniejszym stopniu spośród wszystkich wymienionych cech charakteryzuje młodych ludzi

Umiejętności sprawnego działania

Zgodnie ze znanym już założeniem zastosowana 4-stopniowa skala oznacza: "1" największe, "4" najmniejsze natężenie występowania danej cechy.

Dla każdej umiejętności uzyskano następujące średnie we wszystkich grupach badanych osób (kolejność wg średnich – im mniejsza, tym wyższy poziom umiejętności)

	młodzi		profesjonaliści		rodzice	
1	pomysłowość	1,61	pomysłowość	2,40	pomysłowość	1,71
2	wytrwałość	1,67	dokładność	3,16	sumienność	2,21
3	dokładność	1,74	zaradność	3,22	wytrwałość	2,34
4	sumienność	1,84	sumienność	3,25	zaradność	2,41
5	zaradność	2,15	wytrwałość	3,25	dokładność	2,43
	średnia ważona	1,79	średnia ważona	3,05	średnia ważona	2,22

Po raz kolejny warto podkreślić nie tyle rodzaje przypisywanych młodym ludzi cech, co ich natężenie. Tradycyjnie już, najlepiej oceniają się młodzi respondenci, generalna ocena rodziców jest średnia, zaś profesjonaliści szacują wymienione tu umiejętności zdecydowanie najniżej

Dyspozycje do relacji z innymi

Tu także dokonanie porównań wymagało rekodowania danych. Dzięki takiej operacji przyjęto skalę 3-stopniową:

- 1 – *nie potrafię (potrafią/i) tego*
- 2 – *potrafię (potrafią/i) to w stopniu umiarkowanym*
- 3 – *potrafię (potrafią/i) to bardzo dobrze*

Dla każdego typu dyspozycji uzyskano następujące średnie we wszystkich grupach badanych osób (kolejność wg średnich – im większa, tym wyższy poziom dyspozycji)

	młodzi		profesjonaliści		rodzice	
1	utrzymywanie kontaktów	2,70	ufność	2,35	obrona własnego zdania	2,47
2	nawiązywanie kontaktów	2,46	nawiązywanie kontaktów	2,24	nawiązywanie kontaktów	2,30
3	obrona własnego zdania	2,36	utrzymywanie kontaktów	1,81	asertywność	2,14
4	asertywność	1,89	obrona własnego zdania	1,51	utrzymywanie kontaktów	2,10
5	ufność	1,88	asertywność	1,39	ufność	1,43
	średnia ważona	2,26	średnia ważona	1,86	średnia ważona	2,01

Opinie respondentów dotyczące występowania cech, ogólnie tu nazwanych jako dyspozycje do relacji z innymi, różnią się dokładnie w taki sam sposób, jak opinie dotyczące wcześniej omawianych wymiarów. To, co w tym miejscu wydaje się interesujące, to kwestia ufności młodych ludzi. Zauważmy, że sami młodzi oceniają poziom swojej ufności relatywnie najniżej, podobne oceny formułują rodzice, natomiast profesjonaliści wręcz odwrotnie, w ich opiniach jest to ten typ dyspozycji, która najlepiej młodych ludzi charakteryzuje

Poczucie własnej adekwatności w świecie

Zespół cech, postaw i ustosunkowań nazwany tu poczuciem adekwatności mierzony był 4-stopniową skalą, co jak już wiadomo oznacza: "1" największe, "4" najmniejsze natężenie występowania danej cechy.

Dla każdej cechy uzyskano następujące średnie we wszystkich grupach badanych osób (kolejność wg średnich – im mniejsza, tym większe natężenie danej cechy)

	młodzi		profesjoniści		rodzice	
1	naruszanie norm prawnych	1,97	naruszanie norm prawnych	1,67	gotowość na zmiany	2,17
2	udział w życiu społecznym	2,32	znudzenie	1,73	udział w życiu społecznym	2,63
3	znudzenie	2,33	bezzadność	1,88	znudzenie	2,67
4	bezzadność	2,48	niepewność	2,11	bezzadność	2,86
5	gotowość na zmiany	2,65	gotowość na zmiany	2,71	niepewność	2,90
6	niepewność	2,87	udział w życiu społecznym	3,28	naruszanie norm prawnych	3,00

Porównanie opinii respondentów na temat intensywności występowania powyższych wymiarów "bycia młodych ludzi w świecie" sprawia niejakie trudności. To, co widać najwyraźniej, to diametralnie różny obraz młodego człowieka prezentowany przez profesjonalistów i rodziców. Profesjoniści, tak jak dotychczas, na pierwszych miejscach lokują cechy negatywne, pozytywne zaś na ostatnich. Rodzice dokładnie na odwrót. Jak do tych dwóch wizerunków ma się własny obraz prezentowany przez młodych respondentów? Tu właśnie tkwi owa trudność, bowiem niektóre rysy własnego portretu młodych ludzi wspólne są z poglądami profesjonalistów, inne zaś z poglądami rodziców. I tak, młodzi również na pierwszym miejscu lokują własną gotowość do naruszania norm prawnych, co oznacza, że traktują ją jako cechę dominującą (!). Na drugim miejscu znajduje się gotowość do udziału w życiu społecznym, co z kolei jest zbieżne z opiniami rodziców (również drugie miejsce), natomiast całkowicie niezgodne z opiniami profesjonalistów (ostatnie miejsce). Ciekawe swoją drogą jest tak bliskie "sąsiedztwo" tych cech – jak miałyby wyglądać jednoczesna realizacja gotowości do naruszania prawa i gotowości do udziału w życiu społecznym? Otwartość na dokonywanie zmian w swoim życiu zajmuje w hierarchii młodych respondentów miejsce przedostatnie, tak samo szacują intensywność tej cechy profesjonalści, natomiast zdaniem rodziców, jest to cecha młodych ludzi o największym natężeniu (pierwsze miejsce)

PROJEKT ZREALIZOWANY

14

w ramach programu Phare „ROZWÓJ SPOŁECZEŃSTWA OBYWATELSKIEGO”
 we współpracy z Biurem Polityki Społecznej Urzędu M.St. Warszawa